

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2008, Volume: 3, Number: 4
Article Number: C0090

SOCIAL SCIENCES

TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE

❖ **NEW TURKISH LITERATURE**

Received: April 2008

Accepted: September 2008

© 2008 www.newwsa.com

Özcan Bayrak

University of Firat

ozcanbayrak@gmail.com

Elazığ-Türkiye

**YAŞAM SÜRECİNDE VAR OLAN YOZLAŞMA TEMİNİN HALDUN TANER'İN
HİKÂYELERİNE YANSIMASI**

ÖZET

Toplumları kalkındıracak ve toplumu insani davranışlarla yaşanır hale getirecek olan en önemli faktör bireydir. Birey, üzerine düşen erdemli davranışları sergileyerek toplumu yaşanır, huzurlu hale getirmelidir. Aksi halde fertte başlayan bozulma topluma, toplumda başlayan bozulma toplumu ayakta tutan kurumlara etki ederek, yaşam alanını yaşanılmaz bir hale getirecektir. Haldun Taner, eserlerinde bu yozlaşmayı ele alarak toplumda aksayan yönlere dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Haldun Taner, Yozlaşma, Hikâye, Toplum, Davranış

**THE REFLECTION OF DEGENERATION THEME EXISTING IN THE LIFE PROCESS TO
HALDUN TANER'S STORIES**

ABSTRACT

The most important factor to develop the society and make it livable for living with humane behaviors is the individual. By behaving as virtuously as he is responsible, the individual should make the society peaceful and suitable enough to live. Otherwise the breakdown that develops in the individual will affect the society; the breakdown in the society will affect the institutions that sustain the society and as a result the life will become unable to live. Haldun Taner stressed on this degeneration showing this disrupted ways to our people by putting these degenerated elements to his work.

Keywords: Haldun Taner, Degeneration, Story, Society, Behavioural

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Yaşam alanında en önemli etken bireydir. Çünkü birey toplumu oluşturan en önemli faktördür. Toplumlar kendisini oluşturan bireylerin göstereceği erdemli davranış neticesinde şekillenir. Bu erdemli davranışlar gösterilmediği takdirde toplumsal yaşam sürecinde başıboşluk ve düzensizlik meydana gelir. Görülen bu aksaklıklar, her dönemde olduğu gibi yazarların eserlerinde yer alarak; topluma gelecek süreç için yol gösterir. Bu sorunları gören ve eserlerinde işleyen en önemli yazarlardan biride Haldun Taner'dir.

Haldun Taner, hikâyeyi bir iletişim aracı olarak görür. Yazarın hikâyelerine kaynaklık eden iki unsur bulunmaktadır. Bu unsurlardan biri yazarın yaşamı ve anıları, ikincisi gözlemleridir.

Haldun Taner'in edebiyatımızda önemli bir yazar olarak kabul görmesinin diğer bir sebebi geniş bir kültürel birikime sahip olması ve bu kültürel birikimi en iyi şekilde kullanmasıdır. İşlenmemiş konuları güzel bir dil ile bizim insanımızı ve toplumumuzu yansıtacak şekilde ele almıştır. Yazarın aynı zamanda tarihimize ve yaşadığı dönemin sosyal, olaylarına tam anlamıyla vakıf olması; doğru yorumlar yapmasını sağlamıştır. Haldun Taner'in dilini anlamak kolaydır. Çünkü: "Yumuşak kelimeler, zorlamasız cümleler, anlatılmaz incelikler. Bunların hepsi Haldun Taner'in ağına düştü. Ve yıllar boyu onun hikâye cennetinde şikâyetsiz esir edildiler. Beyinlere girdiler, ölümsüzleştiler... şiir gibi hikâyeye yazan Haldun Taner'i dünün insanı bugünün genci anlamakta hiç güçlük çekmiyor." (Taner, 1999:184)

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Haldun Taner ilk hikâyelerinde genellikle tek bir vakayı ele alırken daha sonraki dönemde vakaları daha derinleştirmek ve bazen sembollerden yararlanarak oluşturmuştur. Yazarın, "hikâyelerinin ilk döneminde olay ön planda iken, sonrakilerde hikmet kırıntıları ve kendince bir felsefi görüş ön plana geçer. Zamanla da karamsar mizahtan bilgece gülümseyen humora doğru yöneldiği, tek tek sosyal meselelerden toplu hayat görüşüne ve insan anlayışına ağırlık verdiği görülür." (Miyasoğlu, 1988:13)

Haldun Taner, sadece hikâyeye ve oyun yazarı değildir. Çünkü Taner, fıkraları, gezi yazıları, çevirileri, radyo skeçleri, senaryoları, televizyon ve radyo dizileri, araştırmaları olan bir yazardır. "O, Türk yazarının en büyük görevlerinden birinin okuyan, eleştiren ve yetişmiş bir okuyucu yaratmak" olduğunu belirtir. (Lekesiz,1998:364) Bu amaç doğrultusunda Haldun Taner, "hem hikâyelerinde, hem oyunlarında bir atmosfer yaratır ve semt halkını bütün çevresiyle verir." (Yalçın, 1995:258). Yazar, semt halkını eserine yerleştirme sürecinde; toplumdaki aksaklıkları ve yozlaşmış unsurları ön plana çıkartarak topluma yol gösterir.

Yazarın hikâyelerinde yozlaşma temasına sıkça rastlanmaktadır. Devrin sosyal, kültürel ve siyasi bakımdan hareketli bir dönem olması nedeniyle kişilerde ve kişilerin oluşturduğu toplumda yozlaşmış yönler kendini göstermektedir. Yazar bu yozlaşmışlığı mizahi unsurla süsleyip eleştirir. Yazarın asıl amacı, yaşam içerisindeki yozlaşmaya dikkat çekerek değer yargılarındaki değişim sürecini göstermektir.

3. BULGULAR (FINDINGS)

Yazarın hikâyelerinde yer alan yozlaşma temasını üç başlıkta ele alabiliriz.

- Fartteki Yozlaşma,
- Toplumdaki Yozlaşma,
- Kurumdaki Yazlaşma,

Yukarıda sıraladığımız yozlaşma temalarını Haldun Taner'in şu hikâyelerinde görmek mümkündür: "Kooperatif", "İşgüzar Bir Polis", "Kaptanın Namusu", "Dairede Islahat", "Bir Kavak ve İnsanlar", "Tuş",

"Sahib-i Seyf-ü Kalem", "Yaşasın Demokrasi", "Made In U.S.A", "Bayanlar 00", "Ay Işığında Çalışkur", "Salt İnsana Yöneliş", "Yalıda Sabah", "Fasarya", "Töhmet", "Sebati Bey'in İstanbul Seferi", "Sonsuza Kalmak", "Rahatlıkla", "Heykel", "Sancho'nun Sabah Yürüyüşü".

3.1. Fertteki Yozlaşma (Degeneration of the Individual)

"Kooperatif" adlı hikâyede, irdelenen yozlaşma bireyden başlayarak mahalleye yayılır. Şahısların yaşamlarından şikâyeti ve başka yaşamlara (zengin yaşamlara) özenmeleri neticesinde ortaya çıkar. Kişi düzeyinde meydana gelen yozlaşmaları şu şekilde verebiliriz:

- Mahalle sakinlerinin hanımları, kooperatif yaşamına bakarak hallerinden şikâyet ederler.
- Mahalle kızlarının zihninde başlayan yozlaşma, daha sonra eyleme dönüşür. Bu yozlaşmış düşünceler; sokakta gezmek, plajda erkeklerle oynamak, otomobille gezip hava atmak, erkeklerle yatmak, çay partilerine gidip eğlenmektir.
- Mahalle erkeklerinin de zengin yaşama yönelme arzuları. Bu arzu gezmek, para harcamak, kızlarla gönül eğlendirmek şeklindedir.

Bu düşünceler neticesinde bayanlar arasında büyük bir süslenme yarışı başlar. Kız ve erkek çocuklarında hatta aile reislerinde bozulmalar meydana gelir.

Kendi halinde yaşayan mahalle halkının yanlış model seçmesi neticesinde şu sonuçlar meydana gelir:

"Kaymakamın oğlu iki kere üst üste ihtilastan hüküm giydi. Kaptan Bey bu yaştan sonra kırk yıllık karısını boşayıp genç bir kadın aldı. Gümrükçünün kızı kürtajcılara taşınıp duruyor. Bilmem doğru bilmem yalan, malmüdürününki için de, karşı mebusun şoförünü jigolo tutmuş, diyorlar." (Taner, 1963: 69)

"İşgüzar Bir Polis" adlı hikâyede, yozlaşma temasını mebusun genç karısında görmekteyiz. Mebustan yirmi yaş küçük olan bu kadın, mebusun gerçek sevgisini genç bir delikanlıya tercih eder. Kadın, mebusla değil de mebusun zengin hayatıyla evlidir. Mebusun aile anlayışı ile kadının aile anlayışı birbirine zıt iki kutup gibidir. Kadın sadakat, aile ve sevgi kavramlarından yoksun, yozlaşmış bir tiptir.

Aynı hikâye içerisinde başka bir yozlaşmışlık iş ahlaki anlayışındadır. İnsanlar aldıkları parayı hak etmek isterler. Hikâye içerisinde ise bu anlayış iş yapmadan para kazanıp rahat etme şeklindedir. Fikirde meydana gelen bu yozlaşma hikâyenin satırlarına şöyle akseder:

"Bir el yağda, bir el balda! Gel keyfim gel! İş güç hak getire! Sabahtan akşama kadar kulübenin önünde güneşlen. Akşamüstü asfalta çık, söyle bir boy göster! Kırıla döküle piyasa eden kızları dikizle! Mebusun evlatlığına göz süz, avukatın hizmetçisine işmar et, bakkalın dükkânında çene yarıştı. Kim istemez bu hayatı be? Ekmek elden su gölden. Ay başında tıklar tıklar da hazır para." (Taner, 1970: 80)

"Kaptanın Namusu" adlı hikâyede yozlaşmış kişiler olarak karşımıza kaptan ve kaptanın karısı çıkar. Hikâyede "Şayeste" kocasını aldatan bir kadındır. Kaptan ise okuyucuya tayfası Rizeli Sadık tarafından "ideal insan" tipinde tanıtılır. Kaptanın boğulma haberini veren Rizeli Sadık birkaç gün sonra Şayeste'yi başka bir erkekle görür. Rizeli Sadık bu davranıştan dolayı Şayeste'yi bıçaklar. Bu hareketinden dolayı tutuklanır. Kaptan gerçekte boğulmadığından çıkıp gelir. Kaptan karısının yaptıklarını hoş görerek olanlardan dolayı Rizeli Sadık'ı suçlar. Rizeli Sadık'ın gözünde yarattığı "ideal insan" bu olayla yok olur. Kaptanın namus kavramı üzerine bu duyarsızlığı, yozlaşmış bir tip olduğuna kanaat getirmemizi sağlar.

"Dairede Islahat" adlı hikâyede içerisinde birçok yozlaşmış karakterle karşılaşmaktayız. Hikâyede odacısından, müdür muavinine

hatta müdüre kadar bir başıboşluk bulunmaktadır. Odacı işinden çok şarlatanlığa, Kâtibe Şükran işinden çok şarkıcılığa soyunmuştur. Herkes asıl vazifesini unutarak yozlaşmıştır. Daireye yeni bir müdürün atanması neticesinde işe yaramaz çalışanlar işten kovulur. Ancak yozlaşmış olan sistem, bu çalışan ve işini bilen müdürü görevinden alır. Bahadır adındaki bu müdür yozlaşmış insanların, yozlaştırdığı sistemin ve çalışma anlayışının kurbanı olarak bu sistemin çarkları arasında yok olur. Bahadır'dan sonra gelen müdür bu yozlaşmış insanların karakterinde bir yapıya sahiptir. Bu nedenle düzelen daire tekrar eski başıboş haline dönmesi gecikmez.

"Bir Kavak ve İnsanlar" adlı hikâyede, fabrikatör yozlaşmış bir karakter olarak karşımıza çıkar. Tabiattan ve tabiatın güzelliklerinden anlamayan, her zaman maddiyatı düşünen ve bu uğurda tabiatı tahrip etmekten çekinmeyen bir tiptir. Tabiatın canlılığını ve tabiatta meydana gelen olayları kendine inat olsun diye yapıldığını düşünmektedir. Fabrika yapmak için kavak ağacını kesen fabrikatör; kavağın yeniden yeşermesini hazmedemeyerek şunları söyler:

"Vay namussuz." diye haykırdı. "Bu, o devirdiğimiz kavaktan yapılan direk değil mi? Görüyor musun hanım, bana inat yapıyor. İnan olsun, bana inat yapıyor." (Taner, 1963:62)

"Tuş" adlı hikâyede yer alan her fertte yozlaşmışlığı görebilmekteyiz. Bu yozlaşmış unsurlar:

- Tecavülden sonra intikam mücadelesinde mahalle halkını tek bırakan Nesri'nin kötü yola düşmesi,
- Zengin ve tanınmış bir aileye sahip olan Aydemir'in, Nesrin'e tecavüz etmesi,
- Nesrin'i savunmak ve uğradığı haksız olay karşısında haklı çıkarmak için yola çıkan mahalle halkının zaman geçtikçe mücadeleden vazgeçmeleri ve Dilaver Beyi yalnız bırakmaları,
- Aydemir'in babası oğlunu kurtarmak için siyasi nüfuzunu ve mebusluk makamını kullanması,
- Aydemir'i kurtarmak için yalancı şahitlerin tutulması,
- Gülsüm hanımın korkması ve yapılan baskılar neticesinde ifadesini değiştirmesi,
- Anlatıcı ve Dilaver Bey'in uğruna savaştıkları kızla yatmak istemeleri ve Nesrin'nin evine giderek onunla yatmaları, hikâye içerisinde meydana gelen başlıca yozlaşmalardır.

"Sahib-i Seyf-ü Kalem" adlı hikâyede, yaşam içerisinde maddi değerlerin manevi değerlerden daha önemli hale gelmesi ele alınmaktadır. Bu yozlaşmışlığı Miralayın kızında görmekteyiz. Miralayın kızı, babasına bakmayan, yaşlı olduğu için ondan kaçan bir kadındır. Hikâyede kızın yozlaşmışlığı şöyle ifade edilir.

"Mudanya'da bir hayırsız kızı var amma böylesi olacağına olmasın daha iyi. Arsız karı, ihtiyarın üç aylıkları aldığı günler çıka gelir, allem edip kallem edip zavallının yarı maaşını çarpar kaçar." (Taner, 1970:8)

Babasına bakmayan ve sürekli kaçan bu hayırsız evlat, babasına kitap yazdırıldığını duyunca çıkar sağlamak için harekete geçer. Kitabı yazdıran Almanca öğretmenin karşısına geçerek payına düşen parayı ister.

"Yaşasın Demokrasi" adlı hikâye, konu seçimi itibarıyla oldukça yeni ve ilginçtir. Bu hikâyeye içerisinde yozlaşma temini Aşık Mehmet'te görmekteyiz. Aşık Mehmet sazını ve sözünü çıkarları için kullanan ve bunu seçimlerde meslek haline getiren bir fırsatçıdır. Aşık Mehmet aldatan bir tiptir. O, Halk Partisi'nin fikirlerine inanmamış, fakat, aldığı para nedeniyle sazını sözünü kullanarak halkı oraya çekmiştir. Bu davranışıyla halkı aldatmıştır. Aynı zamanda Demokratların teklifini geri çevirmemiş ve siyaseti maddiyat için araç edinmiştir. Bu düşünce yapısıyla âşıklık meziyetini kötü amaçlar için

kullanmıştır. Bu davranış Âşık Mehmet gibi birçok insanın türemesine yol açmıştır. Bu insanlar devleti yönetmeye talip insanlara değil, kendi ceplerine hizmet eden tiplerin oluşmasına zemin hazırlamış kişilerdir.

"Made In U.S.A" adlı hikâyede, yozlaşma temini Fred'de görmekteyiz. Türk olduğu halde aldığı eğitimden dolayı ABD'li görünmeye çalışmaktadır. Büründüğü bu farklı kimlikle yalanlar söyleyip, genç kızları kandırarak cinsel ilişkiye girmektedir. Evlenme vaatleriyle kızları kandıran ve onları Amerika'ya götüreceğini söyleyen bu genç, kızları cinsel ilişki sonrası terk eden biridir. İnsanların duygularıyla oynayan ve insanları cinsel emellerine alet eden Fred yozlaşmış bir karakterdir.

"Bayanlar 00" adlı hikâyede yozlaşma, fertlerin sergiledikleri davranışlarda kendini göstermektedir. Kevser Hanım tuvalet bekçiliği yapan bir bayandır. İşini çok ciddiye alan ve işinin tüm gereklerini yerine getiren bu bayan müşterilerinin insana yakışmayacak davranışlarını değerlendirir. İnsana yakışmayan bu davranışlar Kevser hanımın düşüncesiyle verilir. Yozlaşmış olan bu insanlar Kevser hanıma göre dört gruba ayrılır.

"Bunlardan biri: Marifetini böyle orta yerde bırakıp çıkanlardır. İkincisi: İşini bitirdikten sonra punduna getirip ücret vermeden sıvışmaya yeltenenler... Üçüncüsü: Ellerini sabunsuz filan şöyle yalancıkta ıslatıp kâğıda kurulayan taharetsizler... Dördüncüsünde: Küvetin tahtasına oturmayıp kirli iskarpinleri ile tahtanın üstüne çıkıp tüneyenler." (Taner, 1971:63)

Ayışığında "Çalışkur" adlı hikâyede, kendi yaptığı kötülükleri görmeyen fakat başkalarının yaptığı olumlu davranışları kötü gösteren tiplerle karşılaşmaktayız. Bu doğrultuda hikâyenin kahramanı Zülfikar yozlaşmış bir karakterdir. Mesleği ile davranışları arasında tam bir zıtlık bulunmaktadır. Görevi mahalledeki uygunsuzlukları gidermek olan bu şahıs, hikâyedeki ilk uygunsuzluğun kahramanıdır. Zülfikar kendisine emanet edilen kapıcı Saime ile yasak ilişkiye girmiştir. Bu ilişki defalarca tekrarlanmıştır.

Zülfikar aynı zamanda Nuri ile Meral'i normal bir şekilde otururken görmüş ve bu iki şahsı uygunsuz pozisyonda yakaladığını söyleyerek iftirada bulunmuştur. Çıkardığı kargaşada mahalle halkını da yanına alarak kendini haklı çıkarmakla birlikte yozlaşmışlığın(ı) da sergilemiştir.

"Gelin benlen merkeze" dedi.

"Ne olmuş yani? dedi. "Bir şey mi istiyorsun? Rahatsız mı ettik seni yoksa?"

"Daha ne olacak umumi yerde öpüştüydünüz." (Taner, 1971:124)

Zülfikar, gerçekte olmayan bu olayda resmi görevli olması nedeniyle haklı çıkarmıştır.

"Salt İnsana Yöneliş" adlı hikâyede, bir doçentin yanlış davranışlarına değinilmiştir. Hikâyenin bir bölümünde, dergi çıkaran gençler ile doçent karşı karşıya gelirler. Dergi elemanları, doçentin kendileri hakkında yazdığı makaleye kızmaları sonucu, doçentin yapmış olduğu davranışları gün ışığına çıkarmaya çalışırlar. Doçentin yozlaşmış bir karakter olmasının sebebi şunlardır:

- Fakültenin kız talebelerine sarkıntılık etmesi,
- Profesöre içgüveysi girerek doçent olmasıdır.

"Yalıda Sabah" adlı hikâyede, yozlaşma temasını daha farklı ve genel bir anlamda görmekteyiz. Hikâyede mevcut olan yozlaşma herhangi bir bireye değil de bireylerin oluşturduğu topluma mal edilmiştir. Genel anlamda verilen bu yargı aynı zamanda insanın ne kadar yalancı, aşağılık bir mahlûk olduğunu göstermektedir. Bu yargıda insanın görünen yüzünden ziyade iç dünyasındaki düşüncelerine yönelik vardır.

"İnsanoğlu, başkasının başına gelen felakete sözde acıyan, ama o felaket kendini bulmadı diye de için için sevinen bir rezildir." (Taner, 1999:20)

Bu yargı gerçekte insanlığın tamamını yansıtmaz. Günümüzde bile bu düşüncenin dışında kalacak olan yozlaşmamış insanlar mevcuttur. Ancak toplumlar içerisinde bu yargıyı haklı çıkaracak olan insanların sayısı da küçümsenmeyecek kadar çoktur.

İftira toplumların bozulmasında önemli bir faktördür. Haldun Taner, hikâyelerinin bir kısmında bu tür olaylara da yer vermiştir. İftira, yozlaşmış insanların göstereceği bir davranıştır.

"Dairede Islahat" adlı hikâyede, iftiranın neden olduğu olaylar ele alınmıştır. Daireyi düzeltmek amacıyla atanan Bahadır Erdem, işe yaramayan Hulusi Bey'i işten uzaklaştırır. İşten uzaklaştırılan Hulusi Bey bu olayı hazmedemeyerek gittiği her ortamda Bahadır Erdem'e iftira atarak tehditler savurur.

"Fasarya" adlı hikâyede ağırlıklı olarak iftiranın işlendiği görülmektedir. Hikâyenin başkahramanı Fasarya, çıkarıcı ve yozlaşmış insanların, iftirasına iki defa maruz kalmıştır.

Fasarya bisküvi fabrikasında gece bekçiliği yaparken birinci iftira neticesinde işinden olmuştur. Un ve şeker çalan ustabaşı çaldığı malzemeleri dışarı çıkaramayınca, bu hırsızlığın Fasarya tarafından yapıldığını söyleyerek işten kovulmasına neden olmuştur. Fasarya, işten çıkarılınca Akdeniz'e sefer yapan gemilerden birine işçi olarak girer. Hiç alakası olmayan kaçakçılık davasına adını karıştırmaları neticesinde bu işini de kaybeder.

"Töhmət" adlı hikâyede, Niyazi Bey'e atılan iftiranın zamanla Niyazi Bey'i etkisi altına alarak, iftiralar doğrultusunda düşünmeye sevk eder. Hikâyede toplumun insan üzerindeki etkisini görmekteyiz. İftira hikâyenin tamamında etkili olmakla birlikte; olay örgüsü içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Niyazi Bey'le evlatlığı arasında cinsel bir ilişki olmamasına rağmen; toplumun bu yöndeki iftiraları Niyazi Bey'in evlatlığına cinsel arzularla bakmasına ve bu düşüncesini eyleme dönüştürdüğü görülür.

Niyazi Bey ve evlatlığı arasında cinsel ilişki olduğunu düşünen mahalle halkı bu iftirayı yayarak Niyazi Bey'i ve ailesini rahatsız eder. Her türlü önleme rağmen iftiraların ardı arkası kesilmez. Olayların bu kısmına kadar mahalle halkında bir yozlaşma kendini göstermektedir. Mahalle halkına göre Niyazi Bey evlatlığını sevmekte ve onu metresi gibi kullanmaktadır.

İftiraların sonunu getiremeyen Niyazi Bey'in zihninde soru işaretleri oluşur. Evlatlığını alıcı gözle incelemeye ve atılan iftiraları doğru çıkaracak eğilimler göstermeye başlar.

Hikâye içerisinde toplum bireyin düşünce dünyasını yönlendirmiştir. Toplumda meydana gelen dedikodular ferдин zihnini etkisi altına alarak, atılan iftiraları doğrular. Böylece toplum birey üzerindeki tesirini öne çıkartarak kendisini fert karşısında haklı çıkartır.

Niyazi Bey iftiraların etkisinde kalarak evlatlığına zorla sahip olur. Bu olaydan sonra sürekli kızla yatmaya başlar. Bu olayla toplumu haklı çıkaran Niyazi Bey, aynı zamanda kendi yozlaşmışlığını da okuyucuya göstermiş olur.

"İşgüzar Bir Polis" adlı hikâyede, Necmi Uyanık adlı polis memuru insanların özel hayatlarına ait bilgilere ulaşır. ait gizli işleri öğrenir. Cavidan'ın kocasını aldattığına da bir tesadüf eseri şahit olan Necmi oldukça şaşırır. Cavidan ve kocası oldukça iyi anlaşılan bir çifttir. Cavidan'ın kocasından iyilik görmüş olan Necmi Uyanık tanık olduğu bu olayı anlatmaya karar verir. Cavidan bu olay karşısında Necmi Uyanık'tan intikam alma yoluna gider. En iyi müdafaa saldırıdır anlayışıyla polis memuru Necmi Uyanık'a iftira atarak; kocasıyla karşı karşıya getirir

"-Alçak, namussuz. Bu iftira cezasız kalmamalıdır. Anlıyor musun Asım, cezasız kalmamalıdır, diye inledi. Sonra polisin kendisine sarkıntılık ettiğini ve ondan yüz bulamayınca bu şekilde intikam almağa kalkmış olduğunu iddia etti." (Taner, 1970:86)

Bu mücadeleden Cavidan galip çıkarak Necmi Uyanık'ın sürgün edilmesini sağlar. Cavidan hem kocasını aldatan hem de başkalarının hayatında kötü sonuçlara yol açabilecek iftiralar atmaktan çekinmeyen yozlaşmış bir kadın rolündedir.

"Sancho'nun Sabah Yürüyüşü" adlı hikâyede, bozulmaya yüz tutan aile kavramı irdelenir. Haldun Taner, bu bozuklukları işlerken çevresindeki nesnelere ve hayvanlardan yararlanır.

"Sancho'nun Sabah Yürüyüşü" adlı bu hikâyede, bir köpeğin bakış açısıyla toplumda bozulan ve aksayan yönler ele alınır. Sancho'nun çevresinde yer alan hayvanlar sahiplerini temsil eder. Bu hayvanlar, sahiplerinin düşüncelerini ve yaşantılarını yansıtacak şekilde eserde yer alır. Hikâyedeki köpeklerin bir kısmı yalaka davranışlar sergileyerek, yalaka sahiplerini temsil eder. Bu köpekler efendileri gibi toplumda sürekli emir bekleyen robotlar gibidirler. Bir kısım köpeklerde eşlerini aldatan sahipleri gibi ihanet edici tiplerdir.

3.2. Toplumdaki Yozlaşma (Degeneration of the Society)

"Kooperatif" adlı hikâyede, yazar toplumda meydana gelen değişimi, bu değişimle birlikte gelen bozulma üzerinde durmaktadır. Hikâyenin giriş kısmında mahalle halkının birbirleriyle olan ilişkileri gayet samimidir. Bu samimi ilişki hikâyede açık bir şekilde dile getirilir.

"Erkekler bütün gün bahçelerinde bağ budar, gül aşılar, kirizma yaparlarken; kadınlar bir orada çene çalarak zerzevat ayıklar ve mektebe birlikte gidip oradan birlikte dönen çocuklar bahçede beraber oynar, derse beraber çalışırlardı." (Taner, 1963:65)

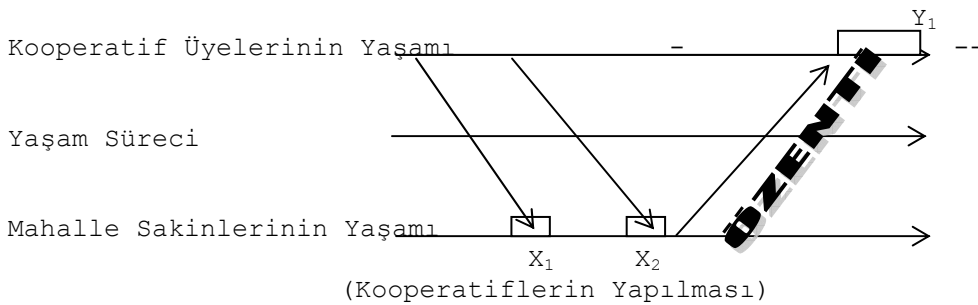
Zevkleri, yaşayışları, düşünceleri bir olan bu insanlar gelişen olaylar neticesinde bozulmaya uğramıştır. Bu sakin mahalleye zengin bir kooperatifin kurulması ve kooperatif evlerinde yaşayan zengin insanların yaşamlarına mahalle halkının özenmeleri; bozulmanın başlangıcını teşkil eder.

Hikâyenin başında bir bütün olan mahalle halkı farkı davranışlar göstermeye başlar.

"Bir vakitler aralarından su sızmayan o dünya ahret kardeş, hatun kişiler, şimdi birbirlerini çekemiyor birbirinin arkasından söylemediklerini bırakmıyorlardı. Demiryolcunun kine sorarsanız, öğretmenindeki kadar aşağılık insan yoktu. Albayın kine bakılırsa asıl mal müdürünki gibi malın gözü bulunamazdı.

Evvela iki partiye, sonra üçe, sonra dörde ayırdılar. Kocalar dolduruldu. Çocuklar kıskırtıldı. Ufak tefek arbedeler, muhakeme kapısına kadar uzamak istidadı gösteren ağız dalaşları oldu." (Taner, 1963:69)

Mahalle Sakinlerinin Özentisi

Kendi halinde yaşayan mahalle sakinlerinin hayatı, mahalleye kooperatiflerin yapılması (X1-X2) mahalle halkının yaşamında farklılıklar görülmesine yol açar. Mahalle halkının yaşam alanında oluşan bu sapma, bozulmanın temelini oluşturur. Bu bozulmada en önemli etken farklı bakış açılarına sahip insanların birbirlerinin yaşam alanlarına girmesinden kaynaklanır.

Mahalle halkında meydana gelen bu bozulma yeni yaşama özenti ile başlar. Bu özenti gençlerin suç işlemesine, namuslu kızların erkeklerle düşüp kalkmasına, evli kadınların yasak ilişkiler yaşamasına yol açar.

Özenti ile başlayan bu bozulmayı yazar, hikâyenin sonunda şöyle dile getirir:

"Kooperatif yakında üçüncü yılını tamamlayacak. Bugüne bugün semtin otoktan ahalisi ile kooperatif üyeleri, mümkünü yok, ayırt edilemiyor." (Taner, 1963:69)

"Sebati Bey'in İstanbul Seferi" adlı hikâyede toplumdaki yozlaşma Sebati Bey'in gözüyle verilir. Yozlaşma toplumu oluşturan insanların yaşam tarzında meydana gelir. İnsanların, robotlar gibi komut alan ve tek düze olan yaşamları bir noktada eleştirilmektedir. Bu yaşayış tarzı toplumun genelinde bir yozlaşmaya yol açmaktadır.

"Bunlar da akılları sıra yaşıyorlar mı? Bu adamlar ne yaparlar? Sabah giderler akşam gelirler. Öğleyn ayaküstü bir şeyler atıştırırlar. Koş bre koş... Koş bre koş... Niye? Beş on kuruş fazla kazanmak için. Kazanıp da ne yapacaklar. Sinemaya, kumara verecekler... Hay aklınıza şaşayım sizin... Yirminci asır medeniyeti dedikleri bu mu? Vah zavallı beni Adem ... Vah zavallı nev-i beşer... Sen günlere de mi düşecektin?" (Taner, 1970:76)

Bu hızlı ve ihtiraslı yaşam tarzı saygıyı yitiren bir toplum oluşturmuştur. Sebati Bey'in vapurda, trende itilip kakılması, yaşlılara ve insanlara saygı gösterilmemesi yozlaşma temini desteklemektedir.

"Töhmet" adlı hikâyede, yozlaşmış bir mahalle halkını görmekteyiz. Hikâyede mahalle halkının iftirası olay örgüsünde önemli bir yer tutmaktadır. Niyazi Bey ve evlatlığı arasında ilişki olduğunu; Niyazi Bey'in evlatlığını metresi gibi kullandığını düşünen mahalle halkı bu iftiralarını çok kısa bir sürede etrafa yayarlar. Niyazi Beyi çok rahatsız eden bu iftira, ailenin yaşamını oldukça derinden etkiler. Niyazi Bey bu iftiraları engellemekte başarılı olamaz. Zaman geçtikçe Niyazi Bey bu iftiraların yönettiği bir robot gibi hareket etmeye başlar ve iftiralar doğrultusunda düşünür. Bu düşünce zaman içerisinde yerini eyleme bırakarak evlatlığıyla birlikte olur. Kişi ve toplum düzeyinde gördüğümüz bu yozlaşmada önemli olan toplumun ferdi yönlendirmesi ve toplumun kendini haklı çıkarmasıdır.

"İşgüzar Bir Polis" adlı hikâyede, yozlaşmayı mahalle halkında görmekteyiz. Özellikle namus anlayışında meydana gelen bu bozulma mahallenin polisi Necmi Uyanık'ın tespitleriyle okuyucuya aktarılır.

"Celebin şişman karısının üniversiteli bir gençle fink attığını, muallimin haylaz oğlunun evden eşya satıp kumara verdiğini, Sivaslı tıknaz müteahhidin avukatın karısından çöplendiğini, köşe başındakilerin yırtık kızlarını, Mersinli bir zengine bakire diye yutturduklarını bütün teferruatıyla öğrenmişti." (Taner, 1970:81)

"Sonsuza Kalmak" adlı hikâyede, kooperatif üyeleri yozlaşmış insanları temsil eder. Kooperatif üyeleri tarihi değerlere sahip çıkmayan ve hiç önem vermeyen insanlardır. Bu kişiler, kişisel çıkarlarını ülke çıkarlarından ve insanlık görevlerinden daha önemli gören şahıslardır. Bunun en güzel ispatı; kooperatifin yapılacağı arazide çıkan, tarihi değeri olan taşları kanalizasyon çukurunun duvarlarını örmek için kullanmak istemeleridir. Bu olaya Sunuhî Bey karşı çıkarak yetkililere haber vermek ister. Bu duyarlılığı ile Sunuhî Bey diğer kooperatif üyelerinden ayrılır. Taşlar üzerine

tartışmaların yapıldığı sırada Sunuhî Bey rahatsızlanır. Bu rahatsızlanma yozlaşmış olan diğer kooperatif üyelerine fırsat doğurur ve emellerine ulaşmalarını sağlar.

"Sen yine meraklanma" dedi. *Yüzyılların berisinden yüzyılların ötesine seslenen o şaheserleri biz ne attık, ne sattık, ne de kırıp parçaladık. Çok emniyetli bir yerde duruyorlar."*

"Kooperatif evlerinin ortak fosseptiğinin cidarlarını onlarla ördük."

"Ne?" diye bağırmışım. "yazıklar olsun size."

Gavsi Bey atıldı:

"İşte şimdi çok ayıp ettin," dedi. "O kadarcık sanat saygısı, ızan ve insaf, müsaade et de bizde de olsun biraz. O güzelim asariatika kabartmaların yüzlerini, affedersin, dışkılarımızla pisletmek bize yakışır mı? Hepsini ters çevirdik. Sen hiç fütur getirme. Yüz tarafları toprağa, yine sonsuza bakıyor. Bizim fosseptiğe arkalarını verdiler. Sağken onların da dışkı yaptıkları arkalarını." (Taner, 1999:116)

Yozlaşmış insanların bu davranışları kendilerince en mantıklı davranıştır. Hem kooperatif bitirmiş hem de tarihi koruduklarını öne sürmüşlerdir. Yazar, böyle bir konuyu ele alarak hem tarihe karşı duyarsız olan insanlara hem de duyarsız kalan yöneticilere dikkat çekmek istemiştir.

3.3. Kurumdaki Yozlaşma (Degeneration of the Institution)

Haldun Taner'in hikâyelerinde yer alan kurumsal yozlaşma, yozlaşmış olan insanların kurum içerisinde üzerine düşen görevlerin yerine getirilmemesinden kaynaklanmaktadır.

"Heykel" adlı hikâyede, kurumsal yozlaşma önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmakla birlikte; hikâyenin akışı içerisinde önemli bir paya sahiptir. Hikâyenin düğüm noktası belediye yetkililerinin üzerlerine düşen görevi yerine getirmemelerinden kaynaklanır. Heykelini yaptıran Üryanizade Sıdkı heykeli dikebilmek için belediyeye başvuruda bulunur. Belediyeden olumlu ya da olumsuz bir netice çıkmamıştır. Bu olay kurumun yozlaşmışlığından ileri gelmektedir. Kurumun yozlaşmışlığı hikâyede şöyle dile getirilir:

"Teklifiniz tetkik edilecektir" dediler, beni savdılar. On beş gün sonra uğradım. "Vali Bey meşgul" dediler. Atlattılar. Bir ay sonra başvurduğum, "Daha inceleniyor, henüz bir karara varılmadı" diye savsakladılar. Bir ay, iki ay, üç ay, dört ay, bekledik. Ne tebliğ geldi, ne birşey." (Taner, 1970:44)

"Ayışığında "Çalışkur" adlı hikâyede, insanları kayırmanın doğuracağı yozlaşmaya değinilmektedir. Hikâye içerisinde hatırı sayılır dost ve akrabaları olan insanların işleri yolunda giderken; bu tür bağlantılara sahip olmayan insanların işleri aksamaktadır. İşleri aksayan insanlar böyle dost ve akrabaları olan insanlardan çekinerek haklarını arayamamaktadır. Çalışanlar görevlerini yerine getirememektedir. Görevlerini yerine getirenler ise çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Hikâye içerisinde yer alan bekçi Zülfikar asıl görevini yerine getirirken başına bu türden kötü olaylar gelmiştir.

"Bekçi, ileri geri söylendi ya, şimdi içine bir ürküntü gelmişti. Herif ben size gösteririm, dedi. Ya sahiden gösterirse... Bir keresinde böyle, baltayı taşa vurmuş, zorlulardan birinin oğluna çatmıştı. Az daha işinden oluyordu." (Taner, 1971:127)

"Dairede Islahat" adlı hikâyede, yozlaşmış insanların bir araya geldiği bir kurumun asıl görevini yerine getiremeyeşine değinilmektedir. Bu bozulan kurumda çalışma zihniyeti şu şekilde verilir:

"Dairede bir kişinin işini bermutat iki kişi görmekte ve muamelat "benden atlasın da nerede patlarsa patlasın" zihniyetiyle sürüncemede bırakılmaktadır." (Taner, 1970:35)

Kurumu düzeltmek için gönderilen Bahadır Bey işe yaramayan çalışanları işten atarak belli bir başarıyı yakalamıştır. Bahadır Erdem'i atayan vekil istifa edince hikâyede hâkim olan düşünce kurumlardaki yozlaşmayı çok güzel bir şekilde gözler önüne sermektedir.

"Bir Vekil çekilince, onun adamı olan müdürlere de er geç yol görünmesi adet olduğundan, dairedeki memurlar o hafta her gün Bahadır'ın sukutu haberini bekleyip durdular." (Taner, 1970:34)

Bu olayı üç müfettişin gelip evrakları incelemesi ve hiçbir açık bulamadan gitmeleri ile sonuçlanır. Müfettişler dairede hiçbir aksaklık görmemelerine rağmen, daire müdürü Bahadır'ı alıp başka bir şahsı müdürlüğe atarlar. Bu atama yozlaşmış zihniyetin kurumlardaki yansımaya güzel bir örnektir.

"Yaşasın Demokrasi" adlı hikâyede, bir seçim dönemi ve bu seçim döneminde meydana gelen olaylar işlenmektedir. Yozlaşma temini iktidarda olan ve iktidar için mücadele eden siyasi partilerde görmektedir. Halk Partisi ve Demokrat Parti'nin siyasi çekişmesi ve oy toplama çabaları yozlaşmaya süreci oluşturmuştur. Bu yozlaşma, kendilerini düzgün ve adaletli yönetecek olan insanları seçme arzusunda olan halkın saf duygularının siyasi partiler tarafından sömürülmesidir. Siyasi partiler oy toplamak için halkın sevdiği ozanları kullanırlar. Ozanlar ise kendilerinin oy vermedikleri, inanmadıkları partiye halkı yönlendirmişlerdir.

Yazar, "Rahatlıkla" adlı hikâyesinde üniversitelerin yozlaştığını kanıtlamaya çalışır. Hikâyesinde profesörlük seçimlerini anlatan yazar bu seçimlerde kişinin bilimsel yönüne bakılmadığını, yaptığı çalışmalardan konuşulmadığını belirterek bu yozlaşmışlığa dikkat çeker. Hak eden insanların belli makamlara getirilmediğinden; hak etmeyenlerin bu makamları işgal etmelerinden yakınır. Hikâyede, kurum içerisindeki bu yozlaşmayı kanıtlamak için kişinin düşüncesine, siyasi görüşüne bakılarak; yapmış olduğu bilimsel çalışmalara değer verilmeyen Sedat Germiyanoğlu'nun profesör olamayışı anlatılır. Sedat Germiyanoğlu'nun profesör olamayışının sebebi öne fazla çıkmasıdır. Hikâyede anlatımı etkili kılmak için fazla öne çıkmayan insanların, işlerinin daha yolunda gittiğini kanıtlamaya çalışır. Bunu da Mazlum İnal adlı hiç tanınmayan profesör adayının, adaylığının kabul edilmesiyle kanıtlar. Hikâyede, çalışan Sedat Germiyanoğlu profesör olmazken; suya sabuna dokunmayan ve çalışmayan Mazlum İnal profesör olur. Bu olayla üniversitelerdeki yozlaşmayı gözler önüne serer.

4. SONUÇ (CONCLUSION)

Haldun Taner, yaşadığı toplumda şahsi planda kalmayarak devrin sosyal olaylarına vakıf olan, bugünün sosyal meselelerine ışık tutacak kadar geniş bir bakış açısına sahip bir yazardır. Yazar, toplum içerisindeki tüm fertlerden örnekler vererek onların düşünce dünyasını ve toplumdaki yozlaşmışlığı gözler önüne sererek hicveder. Haldun Taner'in hikâyelerine bu bağlamda bakıldığında yıllar önce kurum, fert ve toplum olarak hangi noktadan hangi noktaya geldiğimiz ya da bir yere gelemediğimizin tespitini yapmıştır. Yazarın, yaptığı bu tespitler doğrultusunda fert olarak düşünüp, toplumsal yaşamımızı ve kurumlarımızı yeniden gözden geçirmemiz gerektiği kanaatindeyim.

KAYNAKLAR (BIBLIOGRAPHY)

- Lekesiz, Ö., (1998). Yeni Türk Edebiyatında Öykü. Cilt:II. İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Miyasoğlu, M., (1988). Haldun Taner. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Taner, H., (1963). Tuş. İstanbul: Varlık Yayınları. ss:998.
- Taner, H., (1970). Hikâyeler Cilt:1. Ankara: Bilgi Yayın Evi.
- Taner, H., (1971). Hikâyeler Cilt:2. Ankara: Bilgi Yayın Evi.
- Taner, H., (1999). Yalıda Sabah. Ankara: Bilgi Yayınları. (Uğur Cebeci, Hürriyet Gazetesi 15 Aralık 1983)
- Yalçın, S.D., (1995). Haldun Taner'in Hikâyeleri ve Hikâyeciliği. Ankara: Bilgi Yayın Evi.